

הלכות שבת – שיעור 17 מלאכת בורר – חלק א'

פתיחה

המלאכה במשכן

לאחר קצירת החיטים, ולאחר מלאכת הדישה והזרייה שעל ידם הפרידו את גרעיני החיטה מהשיבולת והקש, עדיין לא היה ניתן להשתמש בגרעיני החיטה כראוי, מאחר שהיו מעורבים בחול ואבנים, על כן בררו את החול והאבנים מן גרעיני החיטה בכדי להכשירן לשימוש. מלאכה זו נקראת בשם 'מלאכת בורר' (שבת עג.), וברשי"י שם ביאר את דוגמת המלאכה במשכן על סממני הצבע, אך התנא במשנה שנה זאת על סדר מלאכת הפת כפי שנתבאר בגמ' עד:).

הגדרת המלאכה

הפרדת תערובת בדרך תיקון.

כלומר כשיש אוכל ופסולת מעורבים זה בזה, ומפריד הפסולת מהאוכל ובכך מכשיר ומתקן את האוכל, זוהי עיקר מלאכת בורר (ביה"ל שיט ג ד"ה לאכול). לדוגמה, כאשר התערבו גרעיני לימון בסלט ירקות, או קליפות ביצים בסלט ביצים, אסור להוציא את הגרעינים והקליפות מהסלט, שבכך מכשיר ומתקן את הסלט לאכילה (בן איש חי בשלח יא).

הרחבת המושג אוכל ופסולת

המושג של אוכל ופסולת אינו רק באוכל ופסולת ממש, אלא גם בשני מיני מאכלים, שאותו המין שחפץ בו עתה הוא מוגדר כאוכל, ואותו המין שאינו חפץ בו עתה אלא מניחו לאחר זמן, מוגדר כפסולת (שו"ע שיט ג, משנ"ב יב, ביה"ל ד"ה ומניח).

וכתבו הפוסקים שמלאכת בורר נאמרה לא רק במאכלים אלא בכל שני מינים המעורבים זה בזה, כגון בכלים ובגדים וכיו"ב, וכנ"ל שאותו שרוצה להשתמש בו עתה הוא האוכל, ואותו שמשאיר לאחר זמן הוא הפסולת (משנ"ב שיט טו, כה"ח כה, בא"ח בשלח יג, אול"צ ב לא ד).

ברירה האסורה – דרך תיקון

איסור בורר הוא רק אם ההפרדה נעשית **כדרך הבוררים בחול** שמתעסק בתיקון והכשרת התערובת, אך אם ההפרדה נעשית **כדרך אכילה**, שאינו מתעסק בתיקון התערובת אלא באכילה, אינו בכלל מלאכת בורר, אלא צורת אכילה ומותר.

כדי שתחשב ההפרדה לדרך אכילה נצרכים שלשה תנאים, וכדלהלן:

א. **אוכל מתוך פסולת**: שיברור ויפריד את האוכל מתוך הפסולת, ולא את הפסולת מתוך האוכל.

ב. **ביד**: שברירת האוכל תעשה בידו, ולא בעזרת כלי המיועד לברירה.

הלכות שבת – שיעור 17 מלאכת בורר – חלק א'

ג. **מיד (לאלתר):** שיברור את האוכל לשם שימוש מידי, למעט ברירה לשם שימוש לאחר זמן.
סיכום: הרעיון של מלאכת בורר הוא להפריד תערובת בדרך תיקון, ובשיעורים שלפנינו נבאר, מה נכנס לגדר תערובת, ומה נחשב דרך תיקון.

תערובת

המושג תערובת שייך בשני מינים המעורבים, אך במין אחד, או אפילו בשני מינים שאינם מעורבים, לא שייך המושג בורר. להלן נבאר מה נחשב שני מינים, ובחלק ב' נבאר מה נחשב שהם מעורבים.

ברירה במין אחד

כלל יסודי במלאכת בורר הוא שאין איסור בורר אלא בשני מינים, אך במין אחד אין איסור בורר אף אם בורר חתיכות קטנות מגדולות וכיו"ב. דוגמה לדבר, היו לפניו מספר חתיכות דג מושט מעורבים זה בזה בתבנית, חלקם חתיכות קטנות וחלקם גדולות, **מותר לבורר הקטנות מהגדולות** וכן להיפך, אף כשלא מתקיימים תנאי היתר ברירה, וכגון שאין כוונתו לאוכלם מיד.
ואפי' היו שני מינים מעורבים ובורר משניהם ביחד חתיכות קטנות מתוך גדולות או להיפך מותר, הואיל ואינו בורר מין אחד מתוך חברו (רמ"א שיט ג, משני"ב נח, וראה בא"ח בשלח ב).

הגדרת ב' מינים

הגדרת ב' מינים לענין איסור בורר הוא שחלוקים **בשם או בטעם**, או **בשימוש** (פמ"ג שיט א"א יט).

שונים בשמם

שני סוגי ירקות, מלפפון ועגבניה. אבל מלפפונים גדולים או קטנים, אינם שני מינים. וכן פירות או ירקות שדרך לאוכלם בקליפתם, כגון עגבניה ותפוח עץ או אגס, מותר להסיר את הקליפה, כיון שהקליפה נחשבת מין אחד עם המאכל עצמו (שש"כ פי"ג ל"ד).

וכן מיץ תפוזים וחתיכות נחשבים כמין אחד. אך אם הוא ממש מקפיד לא לאוכלם יחד, אז בשבילו זה כשני מינים. (שו"ע שיט י, משני"ב לד מא מג, חזו"ע שבת ד עמ' רכו, שש"כ ג הערה קעג. וע"ע ביה"ל י ד"ה הואיל).

הבהרה: היתר זה (שנאכל כך לרוב העולם בלא סינון) אינו אלא בתערובת פסולת עם אוכל, שכיון שרוב העולם שותים כך, הרי הפסולת בטילה וטפלה למשקה ונחשב כמין אחד שלא שייך בו ברירה. אבל בשני מיני מאכלים, אף אם נאכלים זה עם זה, מכל מקום אין אחד בטל לשני, ועדיין נחשבים שני מינים שיש בהפרדתם משום ברירה. ולכך אסור לסנן ירקות מבושלים כדי להסיר את הנוזל מהם, ואין להתיר משום שרוב העולם אוכלים אותם כך יחד עם המרק (הגרש"ז אויערבך שש"כ ג הערה קעג, אול"צ ב לא ביאורים לתשו' י).

הלכות שבת – שיעור 17 מלאכת בורר – חלק א'

שונים בטעמם

ולכך תפוחים חמוצים ומתוקים, או מין דג אחד בשני מיני תיבול, נחשבים ב' מינים מאחר שחלוקים בטעמם. וכן בשר צלי ובשר מבושל נקראים שני מינים (משני"ב טו).

כמו"כ בשר של שני מיני עופות שונים, או שני מיני דגים אף אם שווים בטעמם, מכל מקום חלוקים בשמם ונחשבים ב' מינים (משני"ב טו).¹

שונים בשימושם

כגון צלחות עמוקות ושטוחות. סכו"ם שונה, בגדים שונים וכו' (ששי"כ ג כח-כט).

¹ ולענין חלקי עוף אחד, כגון שוק חזה וכנפיים נחלקו הפוסקים, דעת הגרש"ז אויערבך (מאור השבת ג מכתב מ אות ג) שנחשב גם כב' מינים אף שהוא מעוף אחד, ודעת הגר"ע יוסף (שבת ד עמי קפט) שנחשב מין אחד.